

A földrajzinév-gyűjtés és a Földrajzinév-tár

Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy a földrajzi nevek térképi használatáról szóljak. Tevékenységünk jellegében távol van a nyelvtudománytól, mégis a földrajzi nevek talán legnagyobb „fogyasztóiként” öröndetes módon állandó és számunkra mindenképpen gyümölcsöző kapcsolatban vagyunk a nyelvtudomány képviselőivel.

Nem tudjuk elégszer hangoztatni azt a gyakorlatban is bebizonyosodott megállapítást, hogy a nyelvészeti célú névgyűjtések a térképészet számára nélkülözhetetlen alapot jelentenek. Csupán azt fájjaljuk, hogy ez a tevékenység — a közzétételt is beleértve — nem halad gyorsabban. Tőlünk telhetően támogatjuk a gyűjtést, eredményeit hasznosítjuk. Hangsúlyozom kell azonban, hogy a földrajzi nevek térképi alkalmazását még a földrajzinév-gyűjtések közzététele sem oldja meg egy csapásra. De még így is összehasonlíthatatlanul jobb helyzetben vagyunk a már elvégzett és közzétett gyűjtések területén, mint ott, ahol a nevek forrásál rendszerint csak a közelmúltban készített különféle térképek állnak rendelkezésre.

Az elmúlt évtizedben abba a szerencsés helyzetbe kerültünk, hogy ágazatunk vezetői is felismerték a földrajzi nevek térképi használatának sajátos igényeit. Annak érdekében, hogy viszonylag rövid időn belül rendelkezésünkre álljon a mai névhasználatot megfelelőbben tükröző hivatalos anyag, megkezdődött a Földrajzinév-tár II. megjelölésű megyei kötetek szerkesztése és közzététele. Részletes ismertetésüktől itt most eltekintek, hiszen KISS LAJOS tájékoztatásában (Nyr. CIII, 493—5) minden lényeges adat megtalálható.

Ezeknek a névjegyzékeknek és általában minden térképnek lényeges sajátága, hogy egy adott méretarányhoz (részletességhez) kapcsolódva, sőt gyakran az ábrázolt földrajzi részletek függvényében is, csupán korlátozott névmennyiséget közölnek. Még az igen részletes topográfiai térképek is messze vannak attól a teljességtől, amelyet egy nyelvészeti névgyűjtés nyújt. Egy másik igen fontos sajátág, hogy egy részletre (denotátumra) — kevés kivételtől eltekintve — csak egy név vonatkozhat.

A nyelvtudományi célú névgyűjtések anyagában ezzel szemben gyakoriak a kettős nevek, de nem ritka az egy részletre megadott három vagy négy név sem. Néhány példa a füzesabonyi járás kötetéből: három név 12/117., 12/200., 13/68., 13/75., 13/92. és 15/345.; négy név: 11/114., 14/110., 14/204., 14/296.; öt név: 13/119. Végül még egy lényeges eltérés: a nyelvészeti gyűjtések elsősorban a megfelelő nyelvjárási alakváltozatok visszaadására törekcszenek, a térképen azonban elkerülhetetlen bizonyos közeledés a köznyelvi formák felé. Példaként említhetem, hogy a Földrajzinév-tár II. Csongrád megyei anyagának helyi egyeztetéskor az adatközlők a *Tápai-halom*, *Tápai-rét*, *Tápai-szék* alakok mellett a *Tápei-főcsatorna* köznyelvből alakját tartották helyesnek.

A földrajzi nevek térképi használatának egyik igen lényeges követelménye, hogy eleget kell tennie bizonyos jogszabályoknak. A térképek számos fajtájá-

nak — elsősorban a részletesebbeknek — okmányyszerű tulajdonsága van. Amikor térképet készítünk, vagy térképészeti célra névjegyzéket állítunk össze, számolnunk kell azzal, hogy jogszabályilag a nevek gazdája általában a helyi tanács. Amikor a jogszabályok betartása érdekében felkeressük a helyi tanácsokat, és jóváhagyásukat kérjük, jelentős szerepe van annak, hogy az előterjesztett anyag honnan származik. Könnyű belátni, hogy a nyelvészeti névgyűjtés alapján készült előzetes összeállításból sokkal megbízhatóbb és korszerűbb anyag lesz hivatalossá, mintha ugyanennek az alapja csupán a régebbi térképek gyakran öröklött hibákkal terhelt névanyaga lenne. Néha ugyanis azzal kell számolnunk, hogy a hivatalos jóváhagyás kimerül a rábólintásban. Éppen ezért a mi szempontunkból a nyelvészeti névgyűjtés anyaga akkor válna teljes értékűvé, ha a gyűjtés befejezése után a rendelkezésre álló bőséges anyag felhasználásával és a gyűjtésben is részt vett személyek közreműködésével állapítanák meg a hivatalos neveket. Ez az eljárás hasonló lenne ahhoz, amit számos településünkön amúgy is elvégeznek az utcanévek vonatkozásában.

A Földrajzinév-tár II. megyei kötetek rövidesen befejeződő munkálatai után tovább kívánjuk finomítani a térképi névhasználat módszereit. Ennek során igyekszünk megvalósítani, hogy a nagy méretarányú térképezésekkel egyidejűleg gondoskodjanak az alkalmazott földrajzi nevek körütekintő megállapításáról. Ennek során valószínűleg mód nyílik arra, hogy a 1:10 000 méretarányú, tehát igen részletes térképfelújításhoz, illetőleg felméréshez kapcsolódva a megyei kötetekben közzétett hivatalos névanyagot lényegesen bővítsük. Bár ebből a részletesebb szabályozásból nem tervezünk a megyei kötetekhez hasonló kiadványt, itt is arra törekszünk, hogy a névmegállapítás folyamatába a lehető legmegfelelőbb helyi adatközlőket vonjuk be, és a nyelvészeket is bekapcsoljuk a nevek végső alakjának megállapításába.

Végezetül még néhány szempontot említek, amellyel segíteni lehetne a földrajzi nevek térképi alkalmazását.

A legfontosabb persze az, hogy minél nagyobb területre készüljön el a földrajzi nevek összegyűjtése. Jó lenne, ha hozzáférhetnénk a még kiadatlan gyűjtések anyagához is. Hasonlóképpen fontosak számunkra a gyűjtések alkalmával készült 1:10 000 méterarányú vázlatok, mert a térképi igényeknek megfelelő lokalizálás csak ezek segítségével oldható meg. Nagyon fontosnak tartanám, hogy a gyűjtés megyei vezetői gondoskodjanak ezeknek a vázlatoknak és természetesen a gyűjtés teljes kéziratos anyagának hozzáférhető módon való archiválásáról. Az lenne a legjobb, ha ezek az anyagok egy helyre kerülnének.

Hasznosnak tartanám, ha sikerülne valamilyen módon felszámolni a községi, járási és megyei elhatárolásból eredő rejtett többnevűségeket. Valószínűleg megoldható lenne annak a kimutatása, hogy a községhatárok mentén mely nevek vonatkoznak ugyanarra a részletre.

Hasonlóan fontos a térképi felhasználás számára az összefoglaló nevek kiemelése, ahogyan ez ma már kezd gyakorlattá válni a gyűjtések során. Bár ez tulajdonképpen a hivatalos névadás körébe tartozna, mégis jó lenne olyan kéréseket is feltenni, hogy a mezőgazdasági művelés változásával kialakult nagyobb egységekre milyen nevet használnának azok közül, amelyek a korábban elkülönült kisebb részleteket jelölték.

Befejezésül kívánom a gyűjtőknek, hogy jó egészségben és az eddig is tapasztalt lelkesedéssel végezzék munkájukat, amelyet többek között mi, térképészek is nagyon szükségesnek tartunk.

FÖLDI ERVIN